

Aberystwyth University

"Haint y nodau"

Huws, Bleddyn

Published in:
Barn

Publication date:
2020

Citation for published version (APA):

Huws, B. (2020). "Haint y nodau": Tystiolaeth y beirdd. *Barn, Tachwedd 2020*(694), 31-2.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the Aberystwyth Research Portal (the Institutional Repository) are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the Aberystwyth Research Portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the Aberystwyth Research Portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

tel: +44 1970 62 2400
email: is@aber.ac.uk

Wrth i Covid-19 barhau i effeithio ar ein bywydau, hanesydd Llên sy'n bwrw golwg ar yr hyn sydd gan farddoniaeth Gymraeg ganoloesol i'w ddweud am un o heintiau mawr y gorffennol.

'Haint y nodau' – tystiolaeth y beirdd

Aninnau'n byw yng nghanol y pandemig byd-eang gwaethaf ers canrif, byddai'n dda inni ein hatgoffa'n hunain fod sawl haint peryglus wedi taro'r ddynoliaeth yn ystod cwrs hanes. Dros chwe chanrif a hanner yn ôl yr ymledodd y Pla Du drwy Ewrop gan ladd dros draean y boblogaeth o fewn cyfnod o dair blynedd, ac ailymddangos wedyn yn ysbeidiol wedi'r ymweliad marwol mwyaf niweidiol hwnnw yng nghanol y bedwaredd ganrif ar ddeg.

Mae'n amlwg i'r cof amdano barhau'n hir, oherwydd tua diwedd yr unfed ganrif ar bymtheg cofnododd y bardd Thomas Evans, o Hendreforudd ger Corwen, yr englyn dienw canlynol i goffâu dyfodiad y pla yn 1349:

Marwolaeth a wnaeth Duw naf – enwedig
Pan fu'r nodau gyntaf;
Mil trichant, gwarant a gaf,
Naw a deugain y dygaf.

Y peth cyntaf i sylwi arno yn yr englyn yw'r honiad mai

Duw a achosodd y farwolaeth fawr. Gan nad oedd gan bobl yr wybodaeth feddygol sydd gennym ni i allu esbonio tarddiad ac achos y pla, tuedd i'w esbonio fel cosb gan Dduw am bechodau'r ddynoliaeth, fel plâu'r Hen Destament. Yr ail beth yw'r cyfeiriad at y 'nodau'. 'Haint y nodau' oedd un o'r enwau a ddefnyddid yn Gymraeg i gyfeirio at y pla biwbonig, am fod ei ôl mor weladwy ar y corff. Un o'i symptomau amlwg oedd chwydd naill ai yn y chwarennau lymff o dan y gesail, yng nghesail y forddwyd, neu yn y gwddf.

Yn 1894 y darganfu'r bacteriolegydd o Ffrainc, Alexandre Yersin (1863–1943), mai bacteriwm a achosai'r Pla Du. Ar ei ôl ef y gelwir yr haint yn *Yersinia pestis*. Hyd heddiw, mae'n facteriwm hynod heintus a pheryglus sy'n ymosod ar y system imiwnedd trwy arllwys gwenwyn i gelloedd amddiffynnol y corff. Unwaith y lleddir y celloedd hynny gall y drwg ymledu'n gyflym. Chwain sy'n byw ar famaliaid sy'n lledaenu'r bacteriwm, a chredir mai llygod mawr a gludai'r chwain hyn ac a ledaenai'r Pla Du yn y bedwaredd ganrif ar ddeg. Ond mae ffurf niwmonig